

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรป่าไม้ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นตัวกำหนดของการผลิตขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ทางสังคมและความมั่นคงของประเทศ ที่มีความสัมพันธ์ และเอื้ออำนวยอย่างเกี่ยวเนื่อง และสมดุล ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับจากป่าไม้ มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ คือ เป็นปัจจัย 4 ได้แก่ อาหารที่อยู่อาศัย ซึ่งก็ได้มาจากไม้ในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ส่วนยารักษาโรคได้จากพืชและสมุนไพรต่าง ๆ ส่วนประโยชน์ทางอ้อม คือ ป่าไม้ช่วยทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ช่วยลดการไหลบ่าอย่างรวดเร็วของน้ำฝนไม่ก่อให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินและสามารถดูดซับน้ำฝนไว้หล่อเลี้ยงลำธาร ที่ไหลรวมกลายเป็นแม่น้ำสายใหญ่ ทำให้มีปริมาณน้ำใช้ในการบริโภค อุปโภค การเกษตรและการ อุตสาหกรรมที่เพียงพอตลอดปี (โครงการปกป้องป่าไม้เมืองไทยเพื่อเร่งรัดฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร (รพต.), 2536 :11) แต่เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยได้ลดลงเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ ด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การเพิ่มจำนวนของประชากรทำให้เกิดความกดดันในเรื่องที่ทำกินการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอยของชาวไทย ภูเขาไฟป่า และการพัฒนาประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่ป่าไม้ (โกมล และชัชวาล, 2534 : 680) และในส่วนของเศรษฐกิจของประเทศไทยก็ได้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นไปทางด้านอุตสาหกรรม ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติ และพื้นที่ป่าไม้จึงได้ถูกนำออกมาใช้จนเกินกำลังผลิตของป่าธรรมชาติ ซึ่งจากการที่ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรด้านป่าไม้ได้ถูกนำมาใช้อย่างรวดเร็ว สิ้นเปลือง โดยไม่มีการจำกัดและขาดการอนุรักษ์นั้นก็จะส่งผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรม จนเป็นปัญหาที่ตามมาอย่างมากมาย

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่พื้นที่ป่า ถูกบุกรุกทำลายเป็นจำนวนมาก เมื่อปี พ.ศ. 2536 จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ จำนวน 9,012,500 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 71.72 ของพื้นที่จังหวัด ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2538 จังหวัดเชียงใหม่ เหลือพื้นที่ป่าเพียง 8,895,312 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 70.78 ของพื้นที่จังหวัด ระยะเวลา 2 ปี พื้นที่ป่าถูกทำลายไปเป็นจำนวน 117,188 ไร่ ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่เหลือพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นต้นน้ำลำธาร แหล่งกำเนิดและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเพียงไม่กี่แห่ง ซึ่งสาเหตุบางประการอาจจะเกิดจากบริเวณพื้นที่สูงในภาคเหนือ ราษฎร

ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยง มีสภาพความเป็นอยู่ลำห้วย อดอยาก ขาดแคลน ขาดการศึกษาและเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาต่าง ๆ มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยง และเป็นสาเหตุซึ่งกันและกัน การทำลายทรัพยากรป่าไม้ของชาวเขาเผ่าม้งและชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง สืบเนื่องมาจากความกดดันทางประชากรต่อพื้นที่ทำกิน เพราะถิ่นที่อยู่ของชาวเขากระจัดกระจายอยู่ในบริเวณที่สูง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของพวกเขาเอง เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นการหาที่ทำกินก็ต้องเพิ่มตามประชากรไปด้วย ปัจจุบันมีชาวเขาเผ่าม้ง 80,507 คน และชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง 309,610 คน (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2540 :13) ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยวิธีการถางป่าแล้วเผา และมีการเปลี่ยนพื้นที่เพาะปลูกใหม่อยู่เสมอเรียกว่า การทำไร่เลื่อนลอย การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาขาดหลักวิชาการ ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์อย่างรวดเร็วในเวลาประมาณ 2-3 ปี เมื่อดินเสื่อมคุณภาพก็จะย้ายพื้นที่ทำกิน โดยใช้วิธีการตัดต้นไม้อายุแล้วเผาป่าทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติเป็นอันมาก จากการที่ป่าไม้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก ได้ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำลำธาร ตลอดจนปริมาณของน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร เพราะป่าไม้ถูกทำลายส่งผลกระทบต่อแม่น้ำมีน้ำน้อยลงในฤดูแล้งและจะมีน้ำมากในฤดูน้ำหลาก เนื่องจากไม่มีต้นน้ำคอยดูดซับน้ำเอาไว้ มีปรากฏอยู่ทุกปีในภาคเหนือ (โครงการ ปกป้องป่าไม้เมืองไทยเพื่อเร่งรัดฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร (รพต.), 2538 : 8-15)

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่แห่งหนึ่งของมูลนิธิโครงการหลวงหลวง ซึ่งประกอบไปด้วย สถานีวิจัย 4 แห่ง และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 35 แห่ง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ เริ่มดำเนินการเมื่อ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ เพื่อช่วยเหลือชาวเขาให้มีพื้นที่ทำกิน เป็นหลักแหล่ง ส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางการเกษตร แผนใหม่ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้น ทั้งผลไม้เมืองหนาว เช่น บ๊วย พลับ ท้อ ผักเมืองหนาว เช่น ชูภินี สลัดต่างๆ ดอกไม้เมืองหนาว เช่น เบญจมาศ เฮอร์บีร่า แกลดิโอลัส พืชไร่ต่างๆ เช่น ถั่วแดง ถินิน และพืชอื่นๆ เช่น กาแฟอราบิก้า เป็นต้น เพื่อปรับฐานะความเป็นอยู่ของชาวเขาให้ดีขึ้น ตลอดจนป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธาร โดยให้เกษตรกรหันมาทำการเกษตรแบบถาวร โครงการหลักที่ช่วยเหลือและพัฒนาชาวเขา การดำเนินงานของโครงการหลวงสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ช่วยชาวเขาให้ช่วยตนเอง”

แต่เนื่องจากพื้นที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ เป็นป่าต้นน้ำลำธาร ประชาชนที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาทางการตัดไม้ทำลายป่า โดยประชาชนที่อาศัยอยู่เป็นชาวเขาเผ่าม้งและชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีการทำไร่เลื่อนลอย การปลูกพืชที่ไม่ถูกวิธี ส่งผลให้ป่าไม้ในพื้นที่ลดลงอย่างมาก ถึงแม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานได้เข้าไปพัฒนา และให้

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บ้างแล้วก็ตาม แต่ผู้วิจัยก็ยังคงมีความสงสัยในความตระหนักของเกษตรกรชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ว่าจะมีมากน้อยเพียงใด ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตโครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจะนำผลที่ได้จากการศึกษาไปพัฒนาและส่งเสริมให้ชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าให้มากขึ้นกว่าเดิม อันจะส่งผลให้เกิดความสมดุลแก่ธรรมชาติและระบบนิเวศในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง
3. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง

ประโยชน์ที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ทราบแนวทางในการดำเนินงานการวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้มีส่วนร่วมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งปัญหาและความต้องการในอนาคตของเกษตรกรชาวเขาที่จะนำเสนอเป็นแนวทางและข้อมูลให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้และระบบนิเวศนี้ในการวางแผนการดำเนินงานหมู่บ้านอื่น ๆ และในอนาคตต่อไป

สมมติฐานของการวิจัย

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งกับเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตโครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีความแตกต่างกัน

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ และประชากรในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการวิจัยเปรียบเทียบ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอ

จอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยประชากรทั้งหมด 682 ครัวเรือน แยกเป็นชาวเขา เผ่า
ม้ง 220 ครัวเรือน และเผ่ากะเหรี่ยง 462 ครัวเรือน

2. วิธีวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นชาวเขาเผ่าม้งกับเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตศูนย์พัฒนาโครงการ
การหลวงอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 682 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน
การศึกษาได้จากการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่ม
ตัวอย่าง 170 ครัวเรือน

นิยามศัพท์

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (Forest Resource Conservation) หมายถึง การปฏิบัติ และ
การรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด เป็นเวลานานที่สุด
โดยมีส่วนสูญเสียจากการใช้ประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน
โดยวิจากการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
ของเกษตรกรชาวเขา

ชาวเขาเผ่าม้ง หมายถึง ชาวเขาเผ่าม้ง ที่อาศัยอยู่ในเขต โครงการหลวงอินทนนท์ อำเภอ
จอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมายถึง ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่อาศัยอยู่ในเขต โครงการหลวงอิน
ทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ป่า (Forest) คำว่าป่า หรือป่า ไม้ หมายถึง ระบบนิเวศป่าที่ประกอบด้วยทรัพยากร ชีว
ภาพ ได้แก่ พืชสัตว์ และสิ่งไม่มีชีวิตอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันอยู่และยังหมายถึง
มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในป่าด้วย

โครงการหลวง หมายถึง ศูนย์พัฒนาที่เป็นโครงการในพระราชดำริ และเป็นโครงการ
หลวงส่วนพระองค์ โดยมีเจ้าหน้าที่คอยปฏิบัติงาน และค้นคว้าวิจัยตลอดจนถ่ายทอดเทคโนโลยี
สมัยใหม่ การพัฒนาทางสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และตลาด

การเป็นสมาชิกองค์กรหมู่บ้าน หมายถึง การที่เกษตรกรชาวเขามีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเมื่อ
ค้นหาคำปรึกษาและแนวทางในการแก้ไขและวางแผนร่วมในทางปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ ในการ
อนุรักษ์ป่าไม้ และดำเนินงานต่างๆ เพื่อหมู่บ้าน

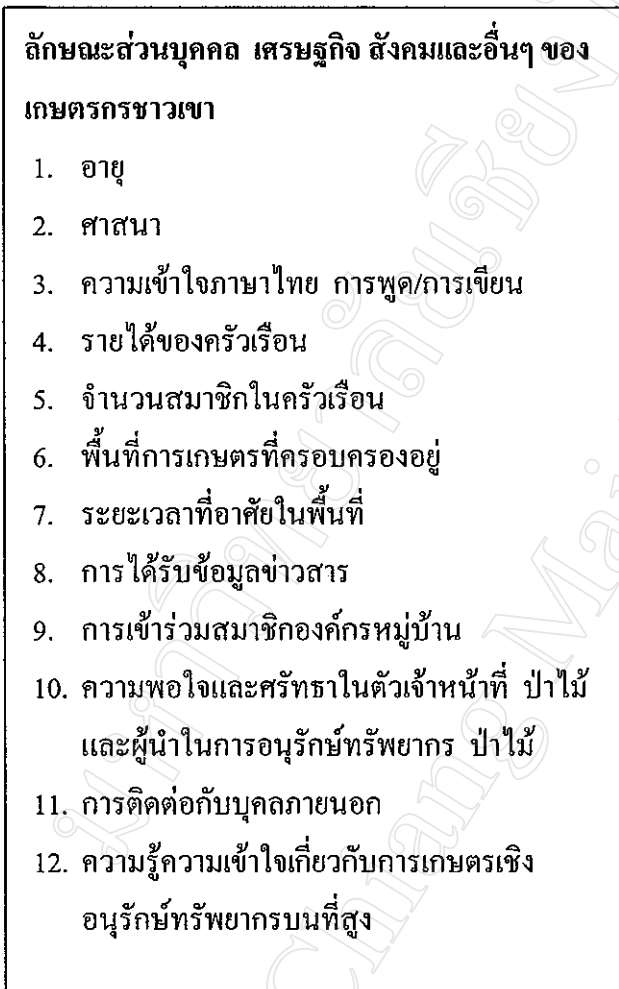
ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom หรือ Indigenous Knowledge) ในภาษาไทยอาจเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งหมายถึง องค์ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นเดียวกัน ที่สั่งสมสืบทอดกันมา โดยทั้งประสบการณ์ตรงหรือโดยทางอ้อมผ่านการเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือผู้รู้ในท้องถิ่น หรือโดยจารีตประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เป็นความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัวให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและมีการเรียนรู้สืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ต่อไป

ความรู้ความเข้าใจในการเกษตรเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรบนที่สูง หมายถึงระดับความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง ในการเกษตรเชิงอนุรักษ์ทรัพยากร โดยวัดเป็นระดับคะแนน(ถ้าตอบคำถามถูกต้องจะได้ 1 คะแนน แต่ถ้าตอบไม่ถูกต้องจะได้ 0 คะแนน)

กรอบแนวคิด

Model ที่ 1

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง

- การเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- การเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

Model ที่ 2 การเปรียบเทียบการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง

